

63. *Centaurea takhtajanii* Gabrielian & Tonjan – Տերեփուկ Թախտաջյանի – Василек Тахтаджяна

CR B 1 ab(i,ii,iii,iv) + 2 ab(i,ii,iii,iv)

© Կամիլլա Թամանյան
© Kamilla Tamanyan

Կարեգործիչ: Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Հայաստանի էնդեմիկ է: Հայտնի է մեկ ֆլորիստիկական շրջանից, որտեղ հանդիպում է չափազանց հազվադեպ, ինտենսիվ յուրացվող տեղերում: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ–ից պակաս է:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 1 կարգավիճակով՝ ոչնչացման սպառնալիքի ենթակա տեսակ:

Ընդգրկված չէ CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Բազմամյա բույս՝ ուղիղ կանգնած, ճյուղավորված ցողուններով: Տերևները՝ նեղ–գծային, առանց կորունի: Չամբուղները՝ զազաբնային, միայնակ: Ծածկոցի քերքերի հավելյունները՝ մանր, մուգ դարչնագույն, կաշնման, 5–9 համարյա հավասար երկարությամբ մանր փշերով: Սերմնիկները՝ 5–6 մմ երկարությամբ: Պսակուրը՝ շատ կարճ, 1,5–2,5 մմ երկարությամբ:

Տարածում: Հայտնի է միայն Շիրակի ֆլորիստիկական շրջանում (լեռնագագաթ Արտենի, Հակկո, Քարակերտ, Ջարինջա, Յամաքասար և Հացաշեն գյուղերի միջև): AOO՝ 8 քառ. կմ է, լոկալիտետը՝ 1:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտում, ծ. մ. 1600–1800 մ բարձրությունների վրա, չոր քարքարոտ լանջերին, տափաստանում, ցանքերում: Ծաղկում է հունիս ամսին, պտղաբերում՝ օգոստոսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածում, հողատարածքների յուրացում:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանություն չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիաների վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Critically endangered species. Endemic of Armenia. It occurs in one floristic region (areas of intensive development) where is extremely rare. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 10 km².

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 1: Endangered species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herbs. Stems erect or ascending, branched. Leaves narrowly linear, sessile. Capitula solitary, apical. Involucre phyllaries with small, dark brown, coriaceous appendages, bearing 5–9 almost equal small spines. Achenes 5–6 mm long. Pappus very short, 1,5–2,5 mm long.

Distribution. In Armenia it grows only in Shirak floristic region (mountain Arteni, between the villages Hakko, Karakert, Zarindja, Tsamakasar and Hatsashen). AOO is 8 km², the number of locations is 1.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle mountain belt, at the altitude of 1600–1800 meters above sea level, in dry stony and rocky slopes, in the steppe, in the fields. Flowering in June, fruiting in August.

Limiting factors. Restricted distribution, land development.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
Габриэлян Э. Ц. 1995. Род *Centaurea*. Флора Армении, 9: 368–435. Koeltz Scientific Books.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 69. Ереван.

Կազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան

Compiler K. G. Tamanyan

64. *Centaurea vavilovii* Takht. et Gabrielian — Տերեփուկ Վավիլովի — Василек Вавилова

CRB 1 ab(i,ii,iii) + 2 ab(i,ii,iii)

© Կամիլյա Թամանյան
© Kamilla Tamanyan

Կարեգործիչ: Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Հայաստանի էնդեմիկ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ-ից պակաս է: Տեսակը աճում է ինտենսիվ գյուղատնտեսական գործունեության գոտում:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ բնդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Բազմամյա խոտաբույս՝ 100–175 սմ բարձրությամբ, ուղիղ կանգնած ցողուններով: Տերևները՝ ամբողջական, ներքև սահող: Ընդհանուր ծաղկաբույր՝ վահանիկա-հորսանած, զազաբնային միայնակ ծաղիկներով: Ծածկոցը՝ զրանած կամ երկարավուն-ծվածակ 2,5–4 սմ երկարությամբ, 1,5–2 սմ լայնությամբ: Ծածկոցի բերքերը՝ մուգ կանաչ, ծվածակ-եռանկյուն, ոչ մեծ սանրածակ-քարքիշավոր հավերուկներով: Սերմնիկները՝ 5–6 մմ երկարությամբ, պսպուր՝ 7–8 մմ երկարությամբ:

Տարածում: Հանդիպում է Ուրծի լեռնաշղթայի հյուսիսային դրքադրության լանջերի վրա, Երևանի ֆլորիստիկական շրջանում: AOO 8 քառ. կմ է, լոկալիտներ՝ 1:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է վերին լեռնային գոտում, ծ. մ. 1800–2000 մ բարձրությունների վրա, չոր խոտածածկ լանջերին, լեռնային տափաստանում, մարգագետնատափաստանում: Ծաղկում է հունիս-հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ օգոստոսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ ղեկավարացիա՝ գյուղատնտեսական հանդակների համար հողերի յուրացման և արածեցման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պոպուլյացիայի մի մասը պահպանվում է «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Critically endangered species. Endemic of Armenia. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 10 km². The species grows in the zone of intensive economic activity.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb. Stems 100–175 cm, erect, alate. Leaves greyish-green, partly purple, entire, strongly decurrent. Common inflorescence corymbose-paniculate, with solitary terminal capitula. Involucre cylindrical or oblong-ovate, 2,5–4 x 1,5–2 cm; phyllaries dark green, ovate-triangular, with small pectinate-ciliate appendages. Achenes 5–6 mm long; pappus 7–8 mm long.

Distribution. In Armenia it is found only in Yerevan floristic region (in the north slopes of Urts range). AOO is 8 km², the number of locations is 1.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in upper mountain belt, at the altitude of 1800–2000 meters above sea level, in the steppe and meadow-steppe. Flowering in June–July, fruiting in August.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the land development for arable purposes and grazing.

Conservation actions. Part of the population grows in “Khosrov forest” State reserve. Necessary: monitoring of the population state.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA. Габриэлян Э. Ц. 1995. Род *Centaurea*. Флора Армении, 9: 368–435. Koeltz Scientific Books.

Тахтаджян А. Л., Габриэлян Э. Ц. 1987. Новый вид *Centaurea* (Asteraceae) из Армении. Бот. журн. (Ленинград), 72, 12: 1657.

Կազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան

Compiler K. G. Tamanyan

65. *Cephalorrhynchus kirpicznikovii* Grossh. — Գլխակրուց Կիրպիչնիկովի — Цефалорринхус Кирпичникова

EN B 1 ab(iii) + 2 ab(iii); D

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Կարեգործիք: Վտանգված տեսակ է: Հարավային Անդրկովկասի էնդեմիկ է: Հայտնի է ընդամենը մեկ խիստ մասնատված պոպուլյացիա: Տարածման և բնակության շրջանները 500քառ. կմ–ից պակաս է, ընդ որում հատուն անհատների թիվը չի գերազանցում 250–ը: Տեսակի տարածման և բնակության շրջաններին սպառնում է նվազում՝ կապված ինտենսիվացող գյուղատնտեսական աշխատանքների հետևանքով առաջացած անեղավայրերի պայմանների փոփոխության հետ:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ: **Նկարագրություն:** Բազմամյա խոտաբույս՝ հանգուցավոր–կոնաձև արմատներով: Ցողունները՝ 30–50 սմ բարձրության, սովորաբար գեղձային քափառությամբ: Ձառքաղիները 15–18 ծաղիկներով՝ հավաքված վահանիկանման–հորանման ծաղկաբույերում: Ծաղիկները՝ դեղին:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Երևանի (Տիգրանաշենի շրջակայք) և Դարեղեգիսի (Եղեգիս գետի կիրճ) ֆորֆատիկական շրջաններում: AOO 12 քառ. կմ է: Լոկալիտները՝ 2: Հայաստանից բացի, պոպուլյացիայի տարածումը չարձանակվում է Նախիջևանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտու ծ. մ. 1500–1800 մ բարձրությունների վրա, նոսրանտառներում, տափաստանային թփերի մասշտառներում: Մտնում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին:

Մահմանափակող գործոններ: Մահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, անեղավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված գյուղատնտեսական հանդիսների ընդարձակման և արածեցման հետ:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության միջոցառումներ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. Endemic of South Transcaucasia. Only one severely fragmented population is known, the extent of occurrence and area of occupancy are less than 500 km². The number of mature individuals does not exceed 250. The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy caused by changes in habitat conditions in the result of intensive agricultural activities.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb with nodose cone-shaped root. Stems 30–50 cm, usually glandulose. Capitula 15–18-flowered, in corymbose–paniculate inflorescence. Flowers yellow.

Distribution. In Armenia it is found in Yerevan (vicinity of Tigranashen village) and Darelegis (Yeghegis river gorge) floristic regions. AOO is 12 km². The number of locations is 2. Besides Armenia grows in Nakhichevan.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle mountain belt, at the altitudes of 1500–1800 meters above sea level, in open forests, among steppe shrubs. Flowering from June to July, fruiting from July to August.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by land development for arable purposes and grazing.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary monitoring of the population state.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA. Назарова Э. А. 1995. Род *Cephalorrhynchus*. Флора Армении, 9: 165–166. Koeltz Scientific Books.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 70. Ереван.

Կազմող՝ Գ. Մ. Ֆայվուշ

Compiler G. M. Fayvush

66. *Chardinia macrocarpa* K. Koch — Շարդինիա խոշորապտուղ — Шарденния крупноплодная

VU* B 1 ab(ii,iii) + 2 ab(ii,iii)

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA. Габриэлян Э. Ц. 1995. Род *Chardinia*. Флора Армении, 9: 232–233. Koeltz Scientific Books.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 70. Ереван.

Կազմող՝ Գ. Մ. Ֆայվուշ

Compiler G. M. Fayvush

Կարեգործիչ: Խոցելի տեսակ է: Ներկայումս հայտնի են երեք պոպուլյացիաներ: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Տեսակի տարածման հիմնական շրջանը գտնվում է Հայաստանի սահմաններից դուրս, հետևաբար սպառնալիքի կատեգորիան միակզեցվել է մինչև VU:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 1 կարգավիճակով՝ ոչնչացման անմիջական սպառնալիքի ենթակա:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Միամյա խոտաբույս՝ 25–50 սմ բարձրությամբ, մոխրականաչավուն քափռությամբ: Յուղունը՝ հիմքից ճյուղավորված: Չամբյուղները բազմածաղիկ: Ծաղիկները սպիտակավուն, համարյա չեն գերազանցում ընդհանուր ծածկոցի բերքերին: Սերմնիկները՝ մեծ, 1 սմ երկարության պսպրատով, հաճախ՝ վարդագույն:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Երևանի (Երևանի շրջակայք և Ուրծի լեռնաշղթա) և Գարեղեգի (Արփա գետի կիրճ) ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO 700 քառ. կմ է, AOO՝ 24 քառ. կմ: Լոկալիտետները՝ 4: Հայաստանից բացի տեսակը հանդիպում է Նախիջևանում, Անատոլիայում, Իրաքում և Իրանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոտոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին և միջին լեռնային գոտիների ծ. մ. 1000–1800 մ բարձրությունների վրա, տափաստաններում, երբորդական ժամանակաշրջանի կարմիր կավերի վրա: Ծաղկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պաղարեքում՝ հուլիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված գյուղատնտեսական հանդակների ընդարձակման և արածեցման հետ:

Պահպանության միջոցառումներ: Մեկ պոպուլյացիան պահպանվում է «Էրեբունի» պետական արգելոցի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Vulnerable species. At present three populations are known. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². Since the main area of distribution of the species is situated beyond the borders of Armenia, the category of threat has downgraded to VU.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category I: Endangered species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Annual, grayish–green pubescent plants. Stems 25–50 cm, branched from the base. Capitula many-flowered. Flowers whitish, almost not exceeding the involucre phyllaries. Achenes large; pappus up to 1 cm long, often pink.

Distribution. In Armenia it occurs in Yerevan (surroundings of Yerevan, Urts mountain range) and Darelegis (Arpa river gorge) floristic regions. EOO is 700 km², AOO is 24 km². The number of locations is 4. Besides Armenia grows in Nakhichevan, Anatolia, Iraq, Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower and middle mountain belts, at the altitudes of 1000–1800 meters above sea level, in the steppes, on red clays of the Tertiary period. Flowering from June to July, fruiting in July.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by land development for arable purposes and grazing.

Conservation actions. Part of the populations grows in “Erebuni” State Reserve. Necessary: monitoring of the population state.

67. *Cichorium glandulosum* Boiss. et Huet — Ճարճաբուկ գեղձավոր — Цикорий железистый

$$VU^* B 1 \text{ } ab(ii,iii) + 2 \text{ } ab(ii,iii)$$

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Մկզ քնադրյուններ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
 Խերաբախումի ճյուղեր

Назарова Э. А. 1995. Род *Cichorium*. Флора Армении, 9: 78–79. Koeltz Scientific Books.

Կազմող՝ Գ. Մ. Ֆալկուշ

Compiler G. M. Fayvush

Կարեգործի: Խոցելի տեսակ է: Ներկայումս հայտնի են երեք պարավյացիաներ: Տարածման շրջանը ավելի փոքր է, քան 5000 քառ. կմ, բնակության շրջանը՝ ավելի փոքր է, քան 500 քառ. կմ: Տեսակի տարածման հիմնական շրջանը գտնվում է Հայաստանի ստեփաննե-րից դուրս, հետևաբար սպառնալիքի կատեգորիան նվազեցվել է մինչև VU: Տեսակի տարածման և բնակության շրջաններին սպառնում է նվազում՝ կապված աճերավայրերի պայմանների փոփոխության հետ: Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Միամյա խոտաբույս՝ սպիտակավուն ցողունով 20–60 սմ բարձրությամբ, ծածկված գեղձային մազիկներով: Յուղունները՝ սովորաբար խիստ ճյուղավորված, ճյուղիկները՝ վերջում հաստացող: Համբյուղները՝ բազմածաղիկ: Ծաղիկները բացերկնագույն կամ զավարդաօրս սպիտակավուն:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Երևանի (Երևանի շրջակայք և Ուրծի լեռնաշղթա) և Գարեդեզի (գյուղ Ռինդ) ֆորիստիկական շրջաններում: EOO՝ 940 քառ. կմ, AOO՝ 30 քառ. կմ: Լուկիսեռները՝ Հայաստանից բացի առևտրի հանդիպում է Նախիջևանում, Անատոլիայում, Սիրիայում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզիոցենոլոգիական առանձնահատկություններ. Աճում է ստորին և միջին լեռնային գոտիներում ծ. մ. 900–1400 մ բարձրությունների վրա, տափաստաններում, երրորդական ժամանակաշրջանի կարմիր կավերում, բարդաբնույթի քարերի վրա: Շաղկում է մայիս–հունիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիսին:

Մահմանափակող գործոններ: Մահմանափակ տարածման և բնակչության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված գյուղատնտեսական հանդակների ընդարձակման և արածեզման հետ:

Պահպանության միջոցառումներ: Մեկ պոպուլյացիան պահպանվում է «Էրեբունի» պետական արգելոցի տարածքում: Անհրաժեշտ է խրականացնել պոպուլյացիաների վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Vulnerable species. At present three populations are known. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². Since the main area of distribution of the species is situated beyond the borders of Armenia, the category of threat has downgraded to VU. The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy caused by changes in habitat.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Annual plants. Stems 20–60 cm, whitish, glandulose, usually very branched; branches thickened on tips. Capitula many-flowered. Flowers light blue or whitish.

Distribution. In Armenia it occurs in Yerevan (surroundings of Yerevan, Urts mountain range) and Darelegis (village Rind) floristic regions. EOO is 940 km², AOO is 30 km². The number of locations is 4. Besides Armenia grows in Nakhichevan, Anatolia, Syria.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower and middle mountain belts, at the altitudes of 900–1400 meters above sea level, in the steppes, on red clays of the Tertiary period, on screes. Flowering from May to June, fruiting in July.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by land development for arable purposes and grazing.

Conservation actions. Part of the population grows in "Erebuni" State Reserve. Necessary: monitoring of the population state.

68. *Cirsium alatum* (S. E. Gmel.) Bobr. — Տափասկ թևավոր — Бодяк крылатый

CR B 1 ab(ii,iii) + 2 ab(ii,iii); D

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի, Ռուսաստանի ԳԱ Վ. Լ. Կոմարովի անվան Բուսաբանության ինստիտուտի, Վրաստանի ԳԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումների նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
V. L. Komarov's Botanical institute of AS RF, Institute of Botany of AS of Georgia.

Аревшатын И. Г. 1995. *Cirsium* Mill. Флора Армении, 9: 300. Koeltz Scientific Books.

Կազմող Ի. Գ. Արևշատյան
Compiler I. G. Arevshatyan

Կարեգործիչ: Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Հայ-անի է ընդամենը մեկ փոքրիկ պոպուլյացիա, որի տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ–ից պակաս է: Աճում է ինտենսիվ յուրացվող տարածքում:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Բազմամյա դեղնա–կանաչ մերկ բույս՝ 20–100 սմ բարձրությամբ: Ցողունները՝ կտրատված–բևեղման, ճյուղավորված: Տերևները՝ վերեւից մանր գորտնուկավոր: Չամբրյուղները՝ երկար կոթերով, սովորաբար մուր հուրարանածև–վահանիկանման ծաղկաբույլերում: Ծածկոցի թերթերը՝ եզրերից թեթևակի ոստայնանման մազոտ, գազաթին փշով, 0,5–1 մմ երկարությամբ: Պսակը՝ վարդագույն:

Տարածում: Աճում է Երևանի ֆլորիստիկական շրջանում, Արարատ ավանի շրջակայքում: AOO 4 քառ. կմ է, լոկալիտետը՝ 1: Հայաստանից բացի, աճում է Նախակովկասում, Արևելյան Կովկասում և Արևելյան Անդրկովկասում, Եվրասիայում, Արևմտյան Սիբիրում, Միջին Ասիայում, Հյուսիսարևմտյան Իրանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին լեռնային գոտում, ծ. մ. մոտ 800 մ բարձրության վրա, աղակալված ճահիճներում: Ծաղկում է հուլիս–սեպտեմբեր ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիս–նոյեմբերին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, պոպուլյացիայի փոքր խտություն, սահմանափակ էկոլոգիական հարմարողականություն, աճելավայրերի կոտորած կամ դեգրադացիա՝ ճահիճների չորացման և բուսականության այրման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: ՀՀ Կառավարության 2008 թ. որոշումով Արարատի աղակալված ճահիճները ընդգրկվել են բնության հուշարձանների ցանկում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Critically endangered species. Only one small population is known. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 10 km².

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial yellowish–green glabrous herbs. Stems 20–100 cm, branched, fragmentate winged. Leaves verruculose from above. Capitula on long pedicels, usually in loose paniculate–corymbose inflorescence. Involucre phyllaries slightly arachnoid, at apex with small prickles 0,5–1 mm long. Corolla pink.

Distribution. In Armenia it occurs in Yerevan floristic region (in the surroundings of Ararat town). AOO is 4 km², the number of locations is 1. Besides Armenia grows in Ciscaucasia, East Caucasus and East Transcaucasia, Europe, West Siberia, Middle Asia, North–West Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitude of 800 meters above sea level, in salt marshes. Flowering in July–September, fruiting in August–November.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, small density of the population, restricted ecological adaptation, loss/degradation of ecosystems as a result of drainage of marshes and vegetation burning.

Conservation actions. According to RA Government Decree 2008 salt marshes of Ararat Plain were included in the list of nature monuments. Necessary: monitoring of the population state.

69. *Cousinia crivanensis* Bornm. — Խոզանափուշ երևանյան — *Кузиния ереванская*

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Սկզբնաղբյուրներ\References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի,
Ռուսաստանի ԳԱ Վ. Լ. Կոմարովի անվան Բուսաբանության ինստիտուտի, Վրաստանի ԳԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հեղաբաժնիների նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
V. L. Komarov's Botanical institute of AS RF, Institute of Botany of AS of Georgia.

Таманян К. Г. 1995. Род Cousinia. Флора Армении, 9: 239–261. Koeltz Scientific Books.

Կազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան
Compiler K. G. Tamanyan

$$EN B 1 \text{ } ab(i,ii,iii,iv) + 2 \text{ } ab(i,ii,iii,iv)$$

Կարեգորիա: Վառանգված տեսակ է: Հարավային Անդրկովկասի
Էնդեմիկ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ.
կմ–ից պակաս է: Աճում է ինտենսիվ յուրացվող տարածքներում:

Հայաստանի Կարմիր զորքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր:

Ընդգրկված չէ CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Կիսաքփիկ՝ 40–50 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ հերթալիք, փետրածն հատված, կոշտ, խիտ ոստայնաման բաժանությամբ, սուր կոշտ փշերով՝ ջղերի ծայրերին: Չամբյուղները՝ գնդաձև՝ ճյուղերի ծայրերին: Մածկոցի թեքքերը՝ խիտ ոստայնամանն բաժանությամբ, մեղ ուղիղ փշանման հավերժականով: Մաղկիկները՝ դեղնավառն, դուրս ցցված փայտազույն վերնակապով: Պտուղը՝ սեպաձև, հարթ: Պապուսը՝ թափվող:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է միայն Մեղրու ֆորքս-տիկական շրջանում (Գուղեմնիս, Ագարակ, Լեռվազ, Վանքավար, Մեղրի, Կարջևան, Կուրիս): EOO 90 քառ. կմ է, AOO՝ 24 քառ. կմ, թվա- լիսերը՝ 5: Հայաստանից րազի, աճում է Նախիջևանում (Օրդուբադ):

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզրոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է առափին և միջին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 800–1400 մ բարձրությունների վրա, ժայռա և քարքարոտ լանջերին, թփուտներում, ֆրիգանանման բուսականությամբ մեջ: Մաղկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին:

Մահմանափակող գործոններ: Աճելավայրերի կայունա կամ դեգրադացիա՝ լեռնամետալուրդիսկան աշխատանքների համար ճանապարհաշինության հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանություն չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել հետազոտական աշխատանքներ նոր աճելավայրեր հայտնաբերելու համար, պրաբյուրացիայի վիճակի մոնիթորինգ, ստեղծել նոր ԲՀՊՍ Ազարյակ ավանի շրջակայքում:

Category. Endangered species. Endemic of South Transcaucasia. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 500 km². The species grows in the area of intensive land development.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Dwarf semishrub 40–50 cm. Leaves dense, alternate, pinnatifid, rough, densely arachnoid, with acute rigid spines at the tips of main veins. Capitula homogamous, globular, terminal at the branches. Involucre phyllaries densely arachnoid, with erect narrow spiny appendages. Flowers yellowish. Achenes cuneate, smooth. Pappus deciduous.

Distribution. In Armenia it occurs in Meghri (Gudemnis, Agarak, Lehavz, Vahravar, Meghri, Karchevan, Kuris) floristic region. EOO is 90 km², AOO is 24 km². The number of locations is 5. Besides Armenia grows in Nakhichevan (Ordubad).

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower and middle mountain belts, at the altitudes of 800–1400 meters above sea level, on rocky and stony slopes, in the shrubs, among phryganoid vegetation. Flowering from June to July, fruiting from July to August.

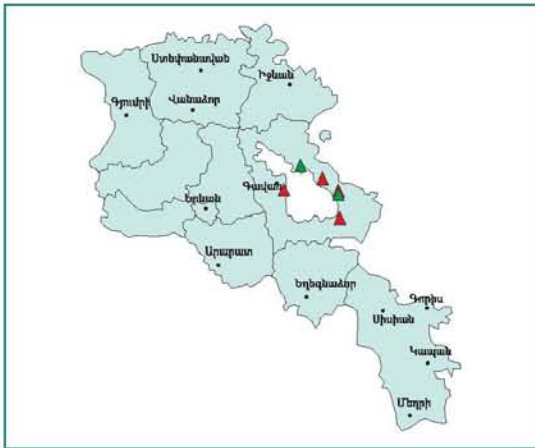
Limiting factors. Loss/degradation of habitats caused by road constructions for mining industry.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the state of the population, establishment of specially protected nature area in the surroundings of Agarak settlement.

70. *Cousinia fedorovii* Takht. — Խոզանափուշ Ֆյոդորովի — Кузиния Федорова

EN B 1 ab(i,ii) + 2 ab(i,ii)

© Էլեոնորա Գաբրիելյան
© Eleonora Gabrielyan

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի, Ռուսաստանի ԳԱ Վ. Լ. Կոմարովի անվան Բուսաբանության ինստիտուտի, Վրաստանի ԳԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հեքարխիվումների նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
V. L. Komarov's Botanical institute of AS RF, Institute of Botany of AS of Georgia.

Таманян К. Г. 1995. Род Cousinia. Флора Армении, 9: 239–261. Koeltz Scientific Books.

Կազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան
Compiler K. G. Tamanyan

Կարեգործիչ: Վասնզված առասկ է: Հայաստանի էնդեմիկ է: Հայտնի է մեկ պոպուլյացիա: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Տեսակը կարող է առիժել «Սևան» ազգային պարկի ռեկրեացիայի գոտու ընդլայնման պատճառով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ մաս CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Կիսաբույսիկ՝ 20–30 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ հերթադիր, փետրաձև հասված, հիմնական ջղերի վերջում սուր կոշտ փշերով: Չամբյուղները՝ զնդաձև, հավաքված ողկոյզանման ծաղկաբույրում: Շածկոցի թերթերը՝ խիտ թափառությամբ, թերևակի հեռ թեքված, փշոտ սրածայրերով: Շաղկները՝ վարդագույն–մանուշակագույն:

Տարածում: Հանդիպում է միայն Սևանի ֆորքսաիկական շրջանում (Արեգունու լեռնաշղթա, Նորադուզի հրվանդան): EOO 700 քառ. կմ է, AOO՝ 24 քառ. կմ, թվայինաճան՝ 5:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է վերին լեռնային գոտում, ծ. մ. 1900–2000 մ բարձրությունների վրա, ապախասանային բլրերի մեջ, ապախասաններում, չոր լանջերին: Շաղկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պաղարերում՝ հունիս–օգոստոսին:

Մահմանափակող գործոններ: Մահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ: Աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ գյուղատնտեսական հանդակների ընդլայնման և սրածեղման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պոպուլյացիան պահպանվում է «Սևան» ազգային պարկի տարածքում, մեկ թվայինաճան գտնվում է արգելոցային գոտում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիաների վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. Endemic of Armenia. One population is known. The extent of occurrence is less than 5000 km², area of occupancy is less than 500 km². The species may suffer from the expansion of recreation zone of Sevan National Park.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Dwarf semishrub, 20–30 cm. Leaves dense, pinnatifid, with acute rigid spines at the tips of main veins. Capitula homogamous, globose, aggregat in racemiform inflorescence. Involucre phyllaries densely villose, slightly revolute, spiny at apex. Flowers pinkish–violet.

Distribution. In Armenia it occurs only in Sevan (Areguni mountain range, Noraduz cape) floristic region. EOO is 700 km², AOO is 24 km². The number of locations is 5.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in upper mountain belt, at the altitudes of 1900–2000 meters above sea level, among steppe shrubs, in the steppes, on dry slopes. Flowering from June to July, fruiting from June to August.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the expansion of arable lands and grazing.

Conservation actions. The population grows in “Sevan” National Park, one location is situated in reserve zone. Necessary: monitoring of the population state.

71. *Cousinia gabrieljanae* Takht. et Thamanjan — Խոզանափուշ Գաբրիելյանի — Кузиния Габриэлян

© Էլեոնորա Գաբրիելյան
© Eleonora Gabrielyan

Մկզ քնադրություններ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի,
Ռուսաստանի ԳԱ Վ. Լ. Կոմարովի անվան Բուսաբանության ինստիտուտի, Վրաստանի ԳԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հեղաբախումների նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
V. L. Komarov's Botanical institute of AS RF, Institute of
Botany of AS of Georgia.

Таманян К. Г. 1995. Род Cousinia. Флора Армении, 9: 239–261. Koeltz Scientific Books.

Կազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան
Compiler K. G. Tamanyan

$$ENB\ 1\ ab(i,ii) + 2\ ab(i,ii)$$

Կարեգործի: Վառանգված տեսակ է: Հայտնի է մեկ պոպուլյացիա Սյունիքի մարզում: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է: Տեսակը աճում է ինտենսիվ յուրացվող տարածքներում:

Հայաստանի Կարմիր զորքի առաջին հրատարակության մեջ
ընդգրկված էր:

Ընդգրկված չէ CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Բազմամյա կիսաբփիկ՝ 30–40 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ հերթադիր, փետրածև հատված, հիմնական ջղերի ծայրերին սուր կոշտ փշերով: Ջամբյուղները՝ տանձաձև, ճյուղերի ծայրերին: Կենտրոնական զամբյուղը՝ միշտ եզրայիններից մեծ: Մածկոցի թերթերը՝ համալայն մերկ, նիզակաձև՝ հավելումով, թեթևակի ենթ թեքված, փշոտ սրածայրով: Մաղիկները՝ ծիրանագույն: Կենտրոնիկները՝ սև, կոմունաձև, 3 կողերով, թմբիկավոր: Պսակային՝ թափվող:

Տարածում: Հանդիպում է միայն Զանգեզուրի ֆլորիստիկական շրջանում (Կապանի շրջակայք): АОО՝ 12 բառ. կմ, թկալիտեաթ՝ 1: Հայաստանից բացի աճում է Արևելյան Անդոկովստան (Ջեզքախ):

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզիոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է սառըին լեռնային գոտում, ծ. մ. 700–800 մ բարձրությունների վրա, շիրյակում: Մաղկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պտյաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին:

Մահմանափակող գործոններ: Մահմանափակ տարածման և բնակչության շրջաններ, աճելով պարբերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ գյուղատնտեսական հանդակների ընդլայնման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանություն չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է կազմակերպել հետազոտական աշխատանքներ նոր աճելավայրեր հայտնաբերելու համար, իրականացնել սրապուլյացիայի վիճակի մանիթորինգ:

Category. Endangered species. One population is known in Syunik region. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 500 km². The species grows in the area of intensive land development.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Dwarf semishrub 30–40 cm. Leaves dense, alternate, pinnatifid, with acute rigid spines at the tips of main veins. Capitula homogamous, pyriform, terminal on the branches; central one always larger than lateral ones. Involucre phyllaries almost glabrous, slightly recurved, at apex spiny; appendage hastate. Flowers purple. Achenes black, conical, 3-edged, tuberculate. Pappus deciduous.

Distribution. In Armenia it occurs only in Zangezur (surroundings of Kapan) floristic region. AOO is 12 km². The number of locations is 1. Besides Armenia grows in East Transcaucasia (Djebail).

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 700–800 meters above sea level, in the shibliak. Flowering from June to July, fruiting from July to August.

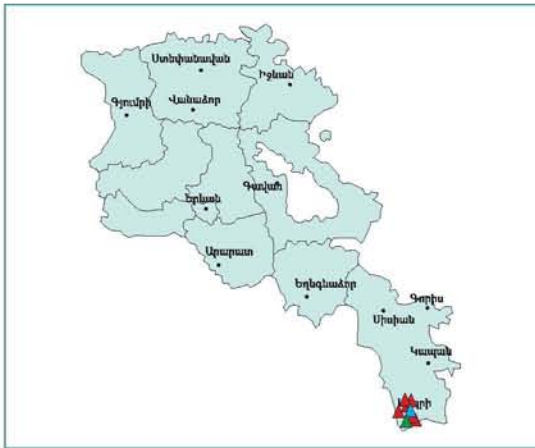
Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the expansion of arable lands.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: search of new habitats, monitoring of the population state.

72. *Cousinia megrica* Takht. — Խոզանափուշ մեղրիի — Кузиния мегринская

EN B 1 *ab(i,ii,iii,iv) + 2 ab(i,ii,iii,iv)*

© Մարինե Հովհաննիսյան
© Marine Oganesian

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի, Ռուսաստանի ԳԱ Վ. Լ. Կոմարովի անվան Բուսաբանության ինստիտուտի, Վրաստանի ԳԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումների նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
V. L. Komarov's Botanical institute of AS RF, Institute of Botany of AS of Georgia.

Таманян К. Г. 1995. Род Cousinia. Флора Армении, 9: 239–261. Koeltz Scientific Books.

Կազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան
Compiler K. G. Tamanyan

Կարեգործիչ: Վտանգված տեսակ է: Հարավ Անդրկովկասի էնդեմիկ է: Հայաստանում հայտնի է մեկ պոպուլյացիա: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է: Աճում է խոտենալի յուրացվող տարածքներում:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Կիսաբույսի՝ 40–50 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ հերթադիր, փետրածև բաժանված, կաշեման, փայլուն, հիմնական ջղերի ծայրերին սուր կոշտ փշերով: Ջամբյուղները՝ երկարավուն–գնդաձև, ճյուղերի ծայրերին: Ծածկոցի թերթերը՝ մերկ, սրացած, վերևում երկար սուր կտրուկ հեռ թեքված փշով: Ծաղիկները ծիրանագույն: Սերմնիկները՝ սև, կոնուսաձև, 3 կողերով, հարթ:

Տարածում: Հանդիպում է միայն Մեղրու ֆլորիստիկական շրջանում (Վարդանաձոր, Լեհվազ, Մեղրի): EOO 150 քառ. կմ է, AOO՝ 30 քառ. կմ, լոկալիտները՝ 2: Հայաստանից բացի, աճում է Նախիջևանում (Ջուլֆա, Օրդուբադ):

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է սառնոտի լեռնային գոտում, ծ. մ. 700–800 մ բարձրությունների վրա, շիրջակում, մոսրամտառներում, չոր լանջերին: Ծաղկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ: Աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ գյուղատնտեսական հանդակների ընդարձակման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանություն չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. Endemic of South Transcaucasia. One population is known in Armenia. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 500 km². The species grows in the area of intensive land development.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Dwarf semishrub 40–50 cm. Leaves dense, alternate, pinnatifid, coriaceous, shiny, with sharply prominent veins and acute rigid spines at the tips of main veins. Capitula homogamous, elongate–globular, terminal on the branches. Involucre phyllaries glabrous, acuminate into long, acute, sharply revolute spine. Flowers purple. Achenes black, conical, 3–edged, smooth. Pappus deciduous.

Distribution. In Armenia it is found only in Meghri (Vardnatsotn, Lehvaz, Meghri) floristic region. EOO is 150 km², AOO is 30 km². The number of locations is 2. Besides Armenia grows in Nakhichevan (Julfa, Ordubad).

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 700–800 meters above sea level, in the shibliak, open forests, on dry slopes. Flowering from June to July, fruiting from July to August.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the expansion of arable lands.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: search of new habitats, monitoring of the population state.

73. *Cousinia qaradaghensis* Rech. fil. — Խոզանափուշ դարաղաղի — Кузиния карадагская

CR B 1 ab(i,ii,iii,iv) + 2 ab(i,ii,iii,iv)

© Էլեոնորա Գաբրիելյան
© Eleonora Gabrielyan

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի, Ռուսաստանի ԳԱ Վ. Լ. Կոմարովի անվան Բուսաբանության ինստիտուտի, Վրաստանի ԳԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումների նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
V. L. Komarov's Botanical institute of AS RF, Institute of Botany of AS of Georgia.

Таманян К. Г. 1995. Род Cousinia. Флора Армении, 9: 239–261. Koeltz Scientific Books.

Կազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան
Compiler K. G. Tamanyan

Կարեգործիք: Արևիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Հայտնի է մեկ պոպուլյացիա: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ-ից պակաս է: Աճում է ինտենսիվ յուրացվող տարածքներում:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Կիսաբույս՝ 40–50 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ ցողունի վրա խիտ դասավորված, հերթադիր, կոշտ, փետրածև բաժանված, ջղերի ծայրերին սուր փշերով: Զամբյուղները՝ գնդաձև, կենտրոնականը՝ զգալիորեն մեծ եզրիններից: Ծածկոցի թերթերը՝ երկար-նստայնաման բավտոքյամբ, մեղ, երկարությամբ ծավալված, աղեղնաձև հետ թերթված հավելուկներով: Ծաղիկները՝ վաղդագույն: Տերմինկները՝ սեպաձև, պսպուր՝ քափվող:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է միայն Մեղրու ֆլորիստիկական շրջանում (Լիճք, Կուրիս): AOO՝ 8 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 1: Հայաստանից բացի, աճում է Հյուսիսարևելյան Անատոլիայում և Հյուսիսարևմտյան Իրանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտում, ծ. մ. 1100–1400 մ բարձրությունների վրա, ժայռոտ և քարքարոտ տեղերում: Ծաղկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ: Աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ գյուղատնտեսական հանդակների ընդլայնման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պոպուլյացիայի մի մասը պահպանվում է «Արևիկ» ազգային պարկի սահմաններում: Անհրաժեշտ է կազմակերպել հետազոտական աշխատանքներ նոր աճելավայրեր հայտնաբերելու համար, իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Critically endangered species. Only one population is known. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 10 km². The species grows in the area of intensive land development.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Dwarf semi-shrub 40–50 cm. Leaves dense, alternate, pinnatifid, rough, with sharply prominent veins and acute rigid spines at the tips of main veins. Capitula homogamous, elongate-globular, terminal on the branches; central one much larger than lateral ones. Involucre phyllaries long arachnoid; appendages narrow, folded, revolute. Flowers pink. Achenes cuneate, distinctly barred, tuberculate.

Distribution. In Armenia it occurs only in Meghri floristic region (Lichk, Kuris). AOO is 8 km², the number of locations is 1. Besides Armenia grows in North–East Anatolia, North–West Iran.

Ecological, biological and phytocenological peculiarities. Grows in middle mountain belt, at the altitudes of 1100–1400 meters above sea level, in rocky and stony places. Flowering from June to July, fruiting from July to August.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by expansion of arable lands.

Conservation actions. Part of population grows on the area of “Arevik” National park. Necessary: search of new habitats, monitoring of the population state.

74. *Cousinia tenella* Fisch. & C.A.Mey. — Խոզանափուշ բարալիկ — Кузиния тоненькая

EN B 1 ab(i,ii,iii,iv) + 2 ab(i,ii,iii,iv)

© ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիում
© Herbarium of the Institute of Botany of NAS of Armenia

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի, Ռուսաստանի ԳԱ Վ. Լ. Կոմարովի անվան Բուսաբանության ինստիտուտի, Վրաստանի ԳԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումների նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA
V. L. Komarov's Botanical institute of AS RF, Institute of Botany of AS of Georgia.

Таманян К. Г. 1995. Род Cousinia. Флора Армении, 9: 239–261. Koeltz Scientific Books.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 70–71. Ереван.

Կազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան

Compiler K. G. Tamanyan

Կարեգործիչ: Վասնզված տեսակ է: Հայտնի է Արարատյան գոգավորության երեք լեռնաշղթաներից, որոնք զտնվում են ինտենսիվ անտեսական գործունեության տարածքներում: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 1 կարգավիճակով՝ ոչնչացման սպառնալիքի ենթակա տեսակ:

CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Միամյա խոտաբույս՝ բարակ գետնատարած ճյուղերով 30–40 սմ բարձրության: Տերևները՝ երկարավուն, ամբողջաեզր, քերական ուստայնաման քաղաղությամբ: Չամբողջները՝ մանր, 0,5–1 սմ տրամագծով, գնդաձև: Ծածկոցի թերթերը՝ նեղ–մշտարած–բաձն, վերևում քերականի հետ թերված, բարակ: Ծաղիկները՝ դժգույն–ծիրանագույն: Սերմնիկները՝ մանր, սեպաձև, հարթ: Պսակուտը՝ քաղաղ:

Տարածում: Հանդիպում է միայն Երևանի ֆորիստիկական շրջանում (Իլան–դաղ, Դվին, Խոր Վիրապ): EOO 140 քառ. կմ է, AOO՝ 12 քառ. կմ, լեռնաշղթաները՝ 3: Հայաստանից բացի, աճում է Արևելյան Անդրկովկասում, Իրանում և Աֆղանստանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին և միջին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 800–1400 մ բարձրությունների վրա, կիսաանապատում: Ծաղկում է մայիս ամսին, պտղաբերում՝ հունիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ շինարարության և գյուղատնտեսական հանդակների համար տարածքների յուրացման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանություն չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է կազմակերպել հետազոտական աշխատանքներ մեր անդրկովկասյան հայտնաբերելու համար, իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. It is known in three locations of the Ararat valley which are subjected to intensive economic activity. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 500 km².

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 1: Endangered species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Annual plant. Stems thin, procumbent, 30–40 cm. Leaves oblong, smooth-edged, thin, slightly arachnoid. Capitula small, 0,5–1 cm in diam., globular. Involucre phyllaries narrowly lanceolate-subulate, slightly recurved on the apex, thin. Flowers pale purple. Achenes cuneate, smooth, small. Pappus deciduous.

Distribution. In Armenia it occurs only in Yerevan (Ilán Dag, Dvin, Khor Virap) floristic region. EOO is 140 km², AOO is 12 km². The number of locations is 3. Besides Armenia grows in East Transcaucasia, Iran and Afghanistan.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower and middle mountain belts, at the altitudes of 800–1400 meters above sea level, in the semi-desert. Flowering in May, fruiting in June.

Limiting factors. Loss/degradation of habitats caused by the expansion of arable lands and construction.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: search of new habitats, monitoring of the population state.

75. *Crupina intermedia* (Mutel) Walp. — Տերեփան միջանկյալ — Крупина промежуточная

VU* B 1 ab(i,ii,iii,iv) + 2 ab(i,ii,iii,iv)

© www.flora.huji.ac.il

Կարեգործիչ: Խոցելի տեսակ է: Հայտնի է երկու ֆորիատիկական շրջաններում: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Աճում է մարդածին գործոնների անմիջական ազդեցությանը չենթարկվող տարածքներում: Նկատի ունենալով, որ տեսակի հիմնական տարածման շրջանը գտնվում է Հայաստանի սահմաններից դուրս, սպառնալիքի կատեգորիան իջեցվել է մինչև VU:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Միամյա խոտաբույս՝ բարակ ուղիղ կանգնած ցողունով, 20–80 սմ բարձրությամբ: Տերեփները՝ հերթադիր, խոր փետրածե: Չամբողջները՝ բազմաձաղիկ, հիմքի մոտ կլորավուն: Շաղկիները ծիրանագույն: Երկսեռ ծաղիկների պակասի խոտովակը՝ համարյա հարթ մազիկներով: Մերմնիկները՝ հակածված–զլավնած:

Տարածում: Հանդիպում է Դարեղեգիսի (Մարտիրոս և Խնձորոտ գյուղերի միջև) և Մեղրու (Լեհվազ, Այգեձոր) ֆորիատիկական շրջաններում: EOO 870 քառ. կմ է, AOO՝ 16 քառ. կմ, լուկալիտետները՝ 3: Հայաստանից բացի, աճում է Նախիջևանում, Ալժիրում, Անատոլիայում, Իսրայում և Իրանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին և միջին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 1000–1700 մ բարձրությունների վրա, չոր քարաքարտ լանջերին, գիհու և կաղնու նոսրանտառներում, ժայռերի միջև, խճաքաքարտ քվավածքներում: Շաղկում է հունիս ամսին, պտղաբերում՝ հուլիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ:

Պահպանության միջոցառումներ: Պապուլյացիայի մի մասը պահպանվում է «Արևիկ» ազգային պարկի սահմաններում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պապուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Vulnerable species. It occurs in two floristic regions. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². Since the main area of distribution of the species is situated beyond the borders of Armenia, the category of threat has downgraded to VU.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Annual plant. Stems erect, 20–80 cm. Leaves alternate, pinnatisect or pinnate. Capitula many-flowered, at base rounded. Flowers purple; in hermaphrodite ones tube of corolla sparsely covered with almost smooth hairs. Achenes obovate–cylindrical.

Distribution. In Armenia it grows in Meghri (Lehvaz, Aygedzor) and Darelegis (between Martiros and Khndzorut villages) floristic regions. EOO is 870 km², AOO is 16 km². The number of locations is 3. Besides Armenia grows in Nakhichevan, Algeria, Anatolia, Iraq, Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower and middle mountain belts, at the altitudes of 1000–1700 meters above sea level, on dry stony slopes, in oak and juniper open forests, between the rocks, on screes. Flowering in June, fruiting in July.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy.

Conservation actions. One population grows in the area of “Arevik” National park. Necessary: monitoring of the population state.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA. Габриэлян Э. И. 1995. Род *Crupina*. Флора Армении, 9: 446–450. Koeltz Scientific Books.

Դազմող՝ Կ. Գ. Թամանյան
Compiler K. G. Tamanyan